

COLUMN

Kwakgeschiedenis

Bert van der Spek

Met genoegen presenteert *Skript Historisch Tijdschrift* de tweede editie van de nieuwe columnsectie. Hierin maken wij ruimte voor vooraanstaande Nederlandse historici die hun visie kunnen geven op een nieuwswaardig onderwerp van hun keuze. De eerste paar edities van deze columnsectie zullen geschreven worden door Bert van der Spek, emeritus hoogleraar oude geschiedenis aan de Vrije Universiteit van Amsterdam en voorzitter van “Ex Oriente Lux”.

Geschiedenis is een wetenschap, waarvoor je kennis en vaardigheden nodig hebt, zoals kennis van resultaten van historisch onderzoek, het kunnen lezen en interpreteren van bronnen en begrip van methodologie en theorie van de geschiedenis. Dit geldt *mutatis mutandis* natuurlijk ook voor verwante historische wetenschappen als archeologie, assyriologie en bijbelwetenschappen. Nu is het een merkwaardig verschijnsel dat er steeds weer mensen zijn die niet in deze vakken onderwezen zijn, toch menen daar boeken over te moeten schrijven. Hun povere omgang met bronnen en theorie typeert Jona Lendering, *De Klad in de Klassieken* (2012) 227 fraai als ‘kwakgeschiedenis.’ De Bijbel is daarbij een lekker hapje (net als Homerus overigens).

Heel erg pijnlijk voor sommige geleerden is de rel rondom het boek van Francesco Carotta *Was Jezus Caesar? Een onderzoek* (2002, 2005). In dit boek beweert taalkundige(?) Carotta dat Jezus Christus nooit bestaan heeft, maar dat hij een fantasiefiguur is gebaseerd op Julius Caesar. De bewijsvoering geschiedt in de trant van JC (Jezus Christus – Julius Caesar), Gallië is Galilea, Lepidus is Pilatus, etc. Een goede historicus weet na het lezen van twee pagina's dat dit apekool is (ook taalkundige apekool trouwens). Een eerstejaars student geschiedenis die een paar weken de cursus academische vaardigheden heeft gevolgd, prikt er al doorheen en geen enkele serieuze historicus heeft de theorie omarmd. Het grappige is nu dat een aantal overtuigd atheïstische academici, namelijk de Leidse hoogleraar encyclopedie van de rechtswetenschap Paul Cliteur, de Leidse hoogleraar rechtsfilosofie Andreas Kinninging en de in Leiden gepromoveerde kunsthistoricus Thomas von der Dunk erop gedoken zijn als vliegen op de stront. Hoera, het christendom weerlegd. Gelukkig zijn het eveneens atheïstische vakmensen die de weerlegging het sterkst hebben gedaan, zoals de Leidse emeritus hoogleraar oude geschiedenis Henk Versnel in het Leidse universiteitsblad *Mare* in 2002 en oudhistoricus Anton van Hooff, voorzitter van de Atheïstisch-Humanistische Vereniging “De Vrije Gedachte” in *Skepter* 15/4 (2002) (skepsis.nl/carotta/). De laatste verklaarde eens voor de radio: “ik heb het nog nooit zo vaak voor Jezus Christus moeten opnemen”. Grappig genoeg is een nieuwe loot aan de apekoolboom geleverd door een heuse dominee uit Nijkerk, Edward van der Kaaij, *De ongemakkelijke waarheid van het christendom: De echte Jezus onthuld* (2015). Ook hij beweert dat Jezus niet bestaan heeft, maar nu is niet Julius Caesar het voorbeeld, maar de Egyptische

god Osiris, de stervende en weer oprijzende god.

Het laatste voorbeeld dat ik wil noemen is het boek van de hoogleraar biologische antropologie te Zürich Carel van Schaik, *Het oerboek van de*

mens (2016). In dat boek kijkt Van Schaik met de ogen van een bioloog-antropoloog naar de Bijbel en dat zou verrassende interpretaties opleveren. Zo beweert hij o.a. dat de onderdrukking van de vrouw een 'recente' uitvinding is (als gevolg van de uitvinding van de landbouw van ca. 12.000 v. Chr.) en dat de Bijbelschrijvers die verandering (ca. 11.500

jaar later!) fout hebben gediagnosticeerd. Die Bijbelschrijvers waren allemaal mannen die één mannelijke oppergod bedacht hebben en rampspoed in de wereld toeschreven aan de vrouw. Tja, toch echt apekool. Het monotheïsme, een tamelijk jong inzicht in de oudheid, heeft niets met landbouw en onderdrukking van vrouwen te maken; die waren er al lang. Vooroordelen tegen de vrouwelijke natuur vinden we overal in allerlei geschriften en polytheïstische godsdiensten ver voor het ontstaan van de Bijbel.

Het treurige is nu dat deze kwakgeschiedenis zoveel vrijwel onweersproken aandacht krijgt in de nieuwsmedia. Carotta's boek kreeg positieve aandacht in een column van Cliteur in *Buitenhof*, een programma van een uur van Jan van Friesland (VARA TV), een recensie van Von der Dunk in *Vrij Nederland*, en het Radio 1 Journaal van Kinneging (24-12-2002). Van der Kaaij kreeg een hele pagina in *Trouw* (2-2-2015) en pas na lang aandringen van velen een weerwoord van Sam Janse (14-2-2016), maar toch met het commentaar van de redactie dat het idee serieuze aandacht verdient (6 en 14-2-2015). Carel van Schaik schreef een opiniestuk in *Trouw* (8 maart, Vrouwendag!, met later een weerwoord van mij in *Trouw* van 17 maart 2016 – het moet gezegd), maar ondanks dit weerwoord kreeg hij toch weer een twee (!) pagina's tellend vrijwel kritiekloos interview in NRC *Handelsblad* van 4 juni 2016. Begrijpelijk dook ook *Opzij* er bovenop (verkneukelend artikel van redactrice Anouk Hofkens 3 maart 2016).

Wat moeten wij als vakhistorici daar nu mee? Cliteur c.s. dagen ons uit die boeken van haver tot gort te lezen en er een wetenschappelijk weerwoord op te schrijven. Ze zijn boos dat het boek van Carotta door historici niet serieus genomen is; die zouden geen *open mind* hebben en in een oud paradigma zitten. Maar astronomen bespreken toch ook geen boek dat stelt dat de aarde plat is en het centrum van het universum? Het is bovendien een tijdrovend karwei om elk argument één voor één te weerleggen. Voor alle duidelijkheid: historici kunnen

niet zonder de inbreng van taalwetenschap, antropologie, rechtswetenschap, economie, etc., maar het schrijven van geschiedenis is toch echt een vak dat je beter niet aan anderen kunt overlaten. Historici moeten eens wat zelfbewuster worden. En journalisten moeten niet alles voor zoete koek slikken. De studie der geschiedenis is misschien wel een noodzakelijke voorwaarde voor het beroep van journalist. Helaas ook geen garantie: co-auteur van Van Schaik is journalist Kai Michel, die geschiedenis heeft gestudeerd, en Von der Dunk is (kunst) historicus. Een titel zegt niet alles. Waakzaam blijven dus.

R. J. (*Bert*) *van der Spek* is emeritus hoogleraar oude geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam en is voorzitter van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap “Ex Oriente Lux”. Zijn onderzoek gaat over de interactie tussen de Griekse en Mesopotamische wereld in de Hellenistische periode en het functioneren van de markt van Oudheid tot heden.